

İNSAN, ÇEVRE, EĞİTİM

Ahmet ÇELİKKIRAN*

GİRİŞ

Çevre, dünya üzerinde yaşayan tüm canlılar ile yaşam için gerekli hava, toprak ve sudan oluşan bir sistemdir. Kavramı belirgin kılmak için tanımını açıklamak gerekirse, insanla birlikte tüm canlı varlıklar ve canlı varlıkların eylemlerini etkileyen ya da etkileyebilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik, toplumsal nitelikteki tüm etkenler çevreyi oluşturmaktadır.

Çevrenin önemli bir ögesi olan insanın, var olduğu günden bu yana, çevresi ile olan ilişkileri değişik aşamalardan geçmiştir. İnsanın evrimine koşut olarak, çevre insan etkileşimi, uyum içinde yaşanan bir dost ilişkisinden, insanın güçlenmesiyle çevreden yararlanmaya, daha sonra çevre olanaklarını sınırsızca kullanmaya dönüşmüştür¹.

insan çevreden hem efdlenir, hem de çevresini etkiler. Bu etkileşim sürecinde, insan bilerek veya bilmeyerek sınırsız olan gereksinimleri en üst düzeyde karşılamak amacıyla, üzerinde yaşadığı dünyayı, yaşanmaz kılabacak becutiarda çevre sorunlarına neden olmaktadır.

Çevre sorunlarının artmasına koşut olarak çevre koruma çabaları da artmaya başlamıştır. Çevrenin korunması, geliştirilmesi ve iyüestirilmesi konularında gösterilen çabaların amacı şimdinin ve gelecek kuşakların daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamalarının sağlanmasıdır. Bunu sağlayacak olan da insanın kendisidir. Bu da ancak insan kaynağını geliştirmekle mümkündür². Bu kaynağın geliştirilmesinde en önemli araç ise eğitimidir.

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kaşidi olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir³. Bireylerde istendik yönde davranış değişikliği gerçekleştirilirken aynı anda onları geleceğe hazırlama işlevi de gerçekleşir.

Eğitim, çevre sorunlarının çözümünde de ilk akla gelen bir çözüm yolu olmaktadır. İnsan türünü "insan" kılan tüm bilgi, beceri ve tutumlar, ona eğitim yoluyla kazandırılır.

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Çevre (Çevrebüim) Yüksek Lisans Öğrencisi, İlköğretim Müfettişi.

Bilinçli olarak yaptığınız tüm davranışlarımız, şu ya da bu şekilde öğı enme türündürler. Çevre sorunlarının kaynağı insanın tutum ve davranışları olduğuna göre, bunlar özünde birer eğitim sorunudur.

Bireyde, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanda istendik yönde bilgi, beceri ve tutum kazandırma süreci olarak eğitimden, çevre sorunlarının çözümünde de bireyleri değiştirme aracı olarak yararlanmak söz konusu ise de, bu verilecek eğitimin niteliğine bağlıdır. Eğitimin toplumdaki temel işlevlerinden biri, bilimsel ve kültürel birikimi yeni kuşaklara aktarmak, diğeri ise doğal ve toplumsal çevresini değiştirmek, geliştirmektir.

ÇEVRE İÇİN EĞİTİM

Çevre için eğitim, yalnızca bilgilendirici olma niteliği ile sınırlandırmayıp çevre sorunlarını ortaya çıkaran ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenlerin anlaşılabilmesi, ortadan kaldırılabilmesi ve bireyi karar alma süreçlerine katmayı ilke edinmesi olarak düşünmek gerekir.

Çevre için eğitim; kuşları, bitkileri ve hayvanları tanıtmak, kaybolup giden doğal ve tarihsel güzellikleri anlatmak, "yeşili sev", "ormanı koru", "çöp atma" gibi komutları benimsetmeden ibaret değildir.

Çevre için eğitim; çevreyi koruma yollarını öğretmenin ötesinde, çevre sorunlarının toplumsal yaşamdaki diğer sorunlardan bağımsız olmadığını ve bireyin bu bütün içinde taşıdığı merkezi öneme ilişkin özün ortaya konularak, çevre bilincinin yaratılıp, geliştirilmesine ağırlık verilmesidir.

Çevre için eğitim; toplumsal sistemi, var olan değerleri, davranış kalıplarını zorlamazsa başarılı olamaz. Devingen olan çevrenin korunması ve geliştirilmesi korunması ve geliştirilmesi konusunda başardı bir eğitim politikası, demokratik ve katılımcı değerler üzerine oturtulmalı toplumdaki varolan davranış kalıplarını, ekonomik sistemi, türetim alışkanlıklarını sorgulayabilmelidir.

Kimi eğitimciler, çevreye ilişkin bilgileri koruma, geliştirme, kullanma ve yararlanma yollarını, becerilerini kazandırmayı amaçlayan eğitimden, söz etmektedirler. Sadece bu anlamda verilebilecek bir eğitim çevrenin bozulmasını önleyemeyeceği gibi, yetersiz çevresel toplumsal ortamın sürmesine de yardımcı olacaktır. Bu bakımdan çevre için eğitim, Geray' m da belirttiği gibi, bireylerin yaşam biçimleriyle doğa arasındaki karşılıklı etkileşimin doğurduğu koşullamanm ayırında olarak, hem bireysel gelişmelerim, hem de çevrelerini nasıl biçimlendirdiklerini kavramalarına yardımcı bir eğitim olarak düşünölmelidir.

SONUÇ

Sanayi devrimi ile başlayan insan-çevre dengesinin bozulması, günümüz toplumunda yoğunluğunu arttırmıştır. Üzerinde yaşanan yerküre insanın bitmez tükenmez istekleri sonucu, krize itilmiştir. Kendi sonunu hazırlayan insan, dünyanın yaşam sağlayan yeteneğinin bir sınırı olduğunu! farkına vararak bu durumdan kurtulma yolları aramaktadır.

Hava, su, toprak kirlenmesiyle başlayıp biyolojik çeşitliliğin yok simasına kadar uzanan çevre sorunları, insanlarda gelecek kaygısı uyandırmıştır. Gelecek kaygısı, toplumların çevre sorunlarına daha ciddi olarak eğilmelerine neden olmuştur. Yarını güvence altına almak isteyen insan, çevre sorunları ile yakından ilgilenmeye başlamış ve bu sorunları değişik etkinliklerle toplumun gündemine yerleştirmiştir.

Yaşam ağının bir parçası, biyotik topluluğun bir üyesi olan insan, yakın zamana kadar kendini ayrı bir ego olarak; ekosistem dışında görmüştür. İnsan çevrenin önemli bir ögesidir. Çevresel değerlerin korunması, geliştirilmesi, iyileştirilmesi konularında gösterilen çabaların amacı insan ve diğer canlıların daha sağlıklı ve güvenli, yaşanılabilir bir çevrede yaşamalarının sağlanmasıdır. Çevre sorunları, insanın çevreye karşı olan tutumlarından kaynaklandığından, edinilmiş tutumların değiştirilmesinden başlanılarak gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasına çalışılmalıdır.

Yaşanılır bir gelecek istiyorsak, yepyeni bir etik anlayış geliştirmeliyiz, kendimize ve dünyamıza karşı sorumluluklarımıza yeni bir yaklaşım bulmalıyız. Ne olursa olsun dünyanın bize yaşam sağlayan yeteneğinin bir sınırı olduğunu anlamalıyız, incinebilir olduğunu algılayıp yağmalanmasına izin vermemeliyiz. Bu nedenle çevre sorunlarının eğitim boyutu, insan merkezci değil, çevre merkezci doğanın sınırlı ve insanın doğanın bir parçası olduğu anlayışının benimsetilmesiyle ilgilidir. Bunu gerçekleştirebildiğimizde insan çevresi bir bütün olarak kavrayabilecek ve çevre ile ilgili sorunlara daha duyarlı olacaktır. Çevre için eğitimde, yaşam boyu eğitimden hareketle toplumların bilinçlendirilmesi, tutum ve davranışların değiştirilmesi, doğaya, insana, yaşam kalitesinin gereklerine saygılı, şimdiki ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluk taşıyan yeni bir çevre etiği oluşturmak esas alınmalıdır.

Bu yönde, geleneksel eğitim anlayışımızı, çağın gereklerine göre düzenleyerek, özgün bir eğitim sistemi içinde, çevre için eğitim programları ciddiye ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınmalı, uygulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- KELEŞ, HAMAMCI, C. (1993). Çevrebilim . Ankara;İmge Kitabevi.
- 2- İNANÇ, Nelke. (1993). Genel boyutlar ile Çevre Eğitimi. (Der.) Çevre. Ankara; T.C. Çevre Bakanlığı
- 3- ERTÜRK, SELAHATTİN. (1991). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara; Meteksan Yayınlan.
- 4- GÖKDAĞ, DURSUN. (1994). Ortaöğretim Programlarında Çevre; Cogita Dergisi, Kirlenen Çağ 2.
- 5- GERAY, Cevat. (1992). Çevre İçin Eğitim. Keleş, Ruşen. (Der.) İnsan, Çevre, Toplum. Ankara İmge Kitabevi
- 6- TURGUT, Nükhet. (1993). Çevre ve Yurttaşlar. Ankara; Savaş Yayınlan.
- 7- GÜRSELER. Güneş. (1992). Dikkat Dünya Tektir. Ankara; Ümit Yayıncılık.